

DE VOEDSELTUIN IS ALTIJD GROENER AAN DE OVERKANT

Op 24 juni vond de online bijeenkomst 'Voedsel van dichtbij: Van stadslandbouw naar korte keten' plaats, georganiseerd door Stadslandbouw Nederland, met bijdragen en deelnemers uit Nederland en Vlaanderen. In dit artikel leest u een verslag van deze bijeenkomst, alsmede van de eerste deelsessie op 3 september, waarin het gesprek tussen de gemeente en stadslandbouwinitiatieven centraal stond.

Ingeleid door livemuziek van LAVALU, verwelkomen Youetta Visser en Sandra van Kampen de online kijker in restaurant FoodVia in Arnhem. Maar liefst 150 deelnemers hebben zich opgegeven. De bijeenkomst – bestaande uit live interviews, filmpjes, interacties via de chat en een na-borrel op Zoom – is bedoeld als aftrap. Mede door de coronacrisis, leeft de belangstelling voor de korte keten als nooit tevoren. Maar wat is er nodig om deze aandacht vast te houden en te versterken? Middels de livestream, drie deelsessies in september en een evenement in het najaar van 2020, wil voorzitter Jean Eigeman toewerken naar een agenda voor de toekomst. In dit traject wil hij tevens de samenwerking met Vlaanderen bezegelen; er valt veel van de Zuiderburen te leren, menen de Nederlanders.

Never waste a good crisis

Een reportage van EenVandaag van eind maart drukt de kijker gelijk met de neus op de feiten. Corona heeft de voedselketen op zijn kop gezet. De export stortte in en de horeca nam voor lange tijd geen ambachtelijke producten meer af. Toch is er ook ruimte voor optimisme in het filmpje. De vraag naar lokale producten voor thuisgebruik nam namelijk sterk toe tijdens de lockdown, waardoor veel boeren en tuinders alsnog hun producten konden afzetten via korte ketenkanalen. Zo kwam de geitenkaas in de reportage bijvoorbeeld terecht in de maaltijdbox van de Streekboer in Friesland.

Te gast in Arnhem is Jan Willem van der Schans, onderzoeker in Wageningen en ambassadeur van Taskforce Korte Keten. In een tikkeltje rommelig interview benadrukt hij dat er in de enorme toename van de omzet van boerderijwinkels en korte keten initiatieven ook een uitdaging verscholen ligt, namelijk om de benodigde opschaling georganiseerd te krijgen. Tijdens de coronacrisis zijn er veel nieuwe initiatieven ontstaan. Dat deze initiatieven vaak worden gepresenteerd als meer flexibel, adaptief of duurzaam dan het bestaande systeem nuanceert hij. Nieuwe initiatieven zijn vaak nog afhankelijk van inefficiënte logistiek en hebben een nog onvoorspelbare toekomst. Wel hebben coronacampagnes als #supportyourlocals allerlei nieuwe doelgroepen aangeboord voor korte keten producten. Mensen hadden ineens de tijd om uit te zoeken hoe ze producten van de boer in huis konden halen. Hij hoopt dat initiatieven deze energie kunnen vasthouden, en adviseert om hierin de samenwerking op te zoeken met bestaande structuren en netwerken. Verassend genoeg kwam er in de enquête die de kijkers voorafgaand aan de livestream konden invullen naar voren dat er maar weinig nieuwe samenwerkingen zijn ontstaan. Dat verbaast ook Sandra Ronde van de Streekboer, tevens aangeschoven in Arnhem. We zagen haar al kort in de reportage van EenVandaag. De omzet van de Streekboer verdrievoudigde in de eerste paar maanden van de coronacrisis. Voor het eerst werkten ze met thuisbezorging, in

samenwerking met BioNoord, wat goed is bevallen. Meer klanten betekent ook meer koelfaciliteiten, kratten en personeel, kortom investeringen. "Aan handjes kwamen we niet tekort" zegt Ronde glunderend. De Streekboer was gezegend met de massale hulp van vrijwilligers.

Een faciliterende, transversale aanpak

De Streekboer ontvangt geen directe steun van de overheid. Ronde zegt ferm dat ze daar ook helemaal niet op zitten te wachten, een losse som geld. Ze willen zelf hun broek op kunnen houden. Wel heeft De Streekboer een samenwerking met gemeente Groningen, waardoor ze groentetassen kunnen aanbieden aan de minima in de stad tegen een lagere prijs (de gemeente subsidieert de restwaarde). Dit sluit aan bij het tweede grote onderwerp van de livestream: de rol van de (lokale) overheid.

De Nederlanders zijn niet al te enthousiast. De overheid is passief gebleven, klinkt het. De initiatieven kwamen veelal van onderop; pas later haakt de overheid aan. In Vlaanderen lijkt dat iets anders te liggen. Lieta Goethijn (Stad Gent), Kathy Belpaeme (Stad Oostende), Anne Detelder (Steunpunt Korte Keten) en Steven Desair (Netwerk Lokale Voedselstrategie) namen een filmpje op. Ze weten feilloos de positieve en negatieve effecten van corona op het lokale voedselsysteem op te sommen, die eigenlijk sterk overeenkomen met wat al eerder is genoemd in de livestream. Het verschil zit hem in de georganiseerde en proactieve aanpak van de Vlaamse gemeentes. Gent heeft een voedselraad en werkt samen met de universiteit om de impact van de crisis in kaart te brengen en het voedselsysteem veerkrachtiger en socialer te maken. Stad Oostende is bezig een voedselstrategie te ontwikkelen en zoekt daarbij input van burgers en bedrijven middels bevragingen. Steunpunt Korte Keten en Netwerk Lokale Voedselstrategie ondersteunen en adviseren lokale besturen in hun aanpak. Steven Desair vertelt ons hoe je vanuit verschillende beleidsdomeinen kan en moet denken over de transitie naar een duurzamer voedselsysteem en noemt onder andere economie, gezondheid, milieu, ruimtelijke planning en sociaal beleid. De transversale aanpak, noemt hij dat, een nieuw woord voor veel Nederlanders, dat gelijk weerklinkt vindt in de chat en in de livestream. Ook van de onderzoekssamenwerkingen, het landbouwpark in Oostende en de Zomer van de Korte Keten zijn de Nederlanders gecharmeerd. Een ander sleutelwoord dat regelmatig valt, eerder aan de Nederlandse kant, is faciliteren. Dat is dus niet van bovenaf regelen of de boel overnemen, benadrukt Jean Eigeman, maar wel het makkelijker maken en de juiste omstandigheden creëren voor initiatieven van onderop. Help burgers ontdekken wat ze zelf kunnen doen en betekenen voor de stad en het lokale voedselsysteem.

Vind die ene enthousiaste ambtenaar

Een paar maanden later, in de eerste deelsessie, wordt duidelijk dat die faciliterende, transversale aanpak die werd gepredikt tijdens de livestream nog verdomd lastig is om te organiseren. 45 deelnemers kijken elkaar verwachtingsvol aan op Zoom. De sessie wordt gefaciliteerd door René Bruijns van DuurzaamDoor en behelst een presentatie van Tom Voorma van de gemeente Den Haag. Voorma komt met een enthousiast, maar ook een eerlijk verhaal. Hij wil stadslandbouwinitiatieven graag vooruithelpen, maar weet ook dat het kastje-naar-de-muur gevaar op de loer ligt bij de gemeente, inclusief voor hemzelf. Voorma toont ons de verschillende stadsdiensten waaruit de gemeente bestaat en de verschillende doelstellingen die gemeentes voor zichzelf opstellen. Haak je als stadslandbouwinitiatief in op deze doelstellingen, dan schept dat mogelijkheden en handvatten voor samenwerkingen.

De gemeente kan soms een lastige club zijn, erkent ook Henk Wentink van de gemeente Arnhem. Als oliemannetje gaat hij dwars door de organisatie heen om initiatieven te helpen. Frans Bakum van de gemeente Amsterdam benadrukt: vind die ene enthousiaste ambtenaar. Wie probeert voeten aan de grond te krijgen? Die

persoon moet je hebben. Maar waar binnen de gemeente is die persoon dan werkzaam? Alle stadsdiensten roepen wel dingen, maar niemand voelt zich echt probleem eigenaar, observeert Voorma. In Stad Brugge is afgesproken dat dienst Leefmilieu het eerste aanspreekpunt is, laat Karine De Batselier weten. Waar nodig, overleggen zij met collega's bij andere eenheden. Op advies van Gent en Brugge, waar het niet altijd even goed lukte om alle stadsdiensten mee te krijgen, werkt Kathy Belpaeme in Oostende nu rechtstreeks onder de burgemeester, bij stadsdienst strategische coördinatie. Zo zitten ze niet vast aan één sector. Dat is al zes jaar mijn droom, verzucht Voorma.

Dan gaan we over tot break-out sessies, waarbij ons wordt gevraagd om adviezen te formuleren om de samenwerking en het gesprek tussen gemeente en stadslandbouwinitiatieven beter te laten verlopen. Aandachtspunten die door meerdere groepjes worden genoemd zijn het organiseren van fysieke en virtuele netwerken en platformen, het inzetten van gebiedsteams, buurtregisseurs en wijkmakelaars, en de focus verleggen van praten naar doen. Ook de veelal ontoereikende gemeentelijke budgetten komen ter sprake. Ondersteuning zoeken bij EU-projecten en het samenbrengen van verschillende fondsen door bijvoorbeeld een ambassadeursdiner te organiseren, worden geopperd als mogelijke oplossingen.

Een volle agenda in het vooruitzicht

Al met al, een bijzonder vruchtbare aftrap. Stadslandbouw Nederland gaat het nog druk krijgen in het najaar. Opgaves die naar mijn idee misschien nog te weinig aan bod kwamen, zijn toegang tot grond (wel aangekaart door ambiërend landbouwer Kester Scholte), burgerparticipatie in voedselbeleidstrajecten (voelt de burger zich betrokken bij en onderdeel van het voedselsysteem?), armoedeproblematiek en kwetsbare groepen (veel voedselbanken kwamen tijdens de coronacrisis in de problemen) en inclusiviteit binnen de stadslandbouwgemeenschap (de deelnemers in de sessies waren overwegend wit en op leeftijd). Wellicht worden deze onderwerpen nog besproken in de andere twee deelsessies in september, die respectievelijk gaan over de sociale waarden van stadslandbouw en de rol van coöperaties. De livestream is overigens terug te kijken via de website van Stadslandbouw Nederland.

Dan tot slot een persoonlijke reflectie. Als Nederlandse woonachtig in België heb ik stiekem best moeten lachen om het feit dat er door de Nederlanders met zo veel bewondering naar de Zuiderburen werd gekeken. Veel Vlamingen die ik hier spreek, hoor ik namelijk met exact diezelfde toon naar voedsel gerelateerde zaken in Nederland verwijzen. De voedseltuinen zijn altijd groener aan de overkant, zullen we maar zeggen.

Literatuurselectie

- Crivits, M., Prové, C., Block, T., & Dessein, J. (2016). Four perspectives of sustainability applied to the local food strategy of Ghent (Belgium): Need for a cycle of democratic participation? *Sustainability*, 8(1), 55.
- Griend, J. van de, Duncan, J., & Wiskerke, J.S.C. (2019). How civil servants frame participation: Balancing municipal responsibility with citizen initiative in Ede's food policy. *Politics and Governance*, 7(4), 59–67.
- Sibbing, L.V., Candel, J.J.L., & Termeer, C.J.A.M. (2019). A comparative assessment of local municipal food policy integration in the Netherlands. *International Planning Studies*.

Sara Smaal (s.a.l.smaal@ilvo.vlaanderen.be) is als doctoraatsstudent verbonden aan het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO) en de Universiteit Gent, waar zij onderzoek doet naar de implementatie van stedelijk voedselbeleid bekeken vanuit een rechtvaardigheids perspectief.